

BEK - Bergen senter for elektronisk kunst
C. Sundtsgt. 55
5004 Bergen

Norsk kulturråd
Postboks101 Sentrum
0102 Oslo

Bergen 30. juli 2007

UTREDNING OM VIDEOARKIV

Felles høringsuttalelse fra BEK og Kulturhuset USF

Det vises til utredningen Å BEVAREDET FLYKTIGE som er sendt ut til høring. Utredningen gir etter vårt syn en god beskrivelse av hvilke utfordringer bevaring av videokunst innebærer, og at det per i dag ikke er noen instans som tar et samlet ansvar for oppgaven. Viktige deler av nyere samtidskunststrømninger står følgelig i fare for å gå tapt for ettertiden. Den mangelfulle oppfølgingen fra sentrale offentlige kunstsamlinger er spesielt betenkelig, og det er urovekkende at tendensen ser ut til å forsterke seg, illustrert f.eks. gjennom nedgang i innkjøp til Nasjonalmuseet. Vi er dessverre redd for at denne tendensen vil forsterkes ytterligere som konsekvens av at Innkjøpsordningen for samtidskunst i Norsk Kulturråd ble nedlagt fra 2007.

Mens analysen av nåværende situasjon er dekkende, opplever vi at den foreslåtte løsningen, etablering av arkiv for videokunst som stiftelse lokalisert i Oslo, er for snevert avgrenset. Dersom situasjonen for bevaring av samtidskunst skal få et varig løft, trengs det større fleksibilitet både i forhold til mandat for virksomheten, og for hvordan den bør organiseres for å være vital i et langsiktig perspektiv. Utredningen og de foreslåtte løsningene berører også en del fundamentale kulturpolitiske spørsmål som det kan være verd å se i sammenheng med den pågående levekårsundersøkelsen.

Disse punktene utdypes nedenfor, og deretter skisseres en alternativ modell som vi tror vil kunne være mer hensiktsmessig. Videre mener vi det vil være mulig og formålstjenlig å etablere et vitalt og dynamisk arkiv-senter ved Kulturhuset USF i Bergen som kan favne bredere enn bare videokunst, og med umiddelbar nærhet til mange sterke fagmiljøer av relevans for virksomheten. BEK har derfor valgt å utarbeide høringsuttalelsen i samarbeid med Kulturhuset USF.

Videokunst er bare et av flere felt hvor det mangler samlede tiltak for bevaring

Utredningen er tro mot mandatet, som er konkret og avgrenset. Dette er etter vår mening den største svakheten ved løsningene som foreslås. Videokunst er bare en av mange kunstpraksiser innen samtidsfeltet hvor det mangler en strategi for bevaring. Rickard Borgstrøm har på privat initiativ igangsatt en innsamling av videodokumentasjon av nordisk performance, men på flere andre sentrale områder av billedkunstfeltet finnes så vidt vites ikke noen arkiv eller rutiner for dokumentering, f.eks. av installasjoner, temporære uttrykk eller elektronisk kunst mer generelt. Videokunst er bare en liten del av det elektroniske kunstfeltet, og selv i forhold til arbeid med videomediet avgrenser utredningen seg til hovedsaklig å fokusere på rent skjerm- eller

prosjeksjonbaserte arbeider. Utredningen tar dermed utgangspunkt i videoarbeider i forlengelsen av en relativt tradisjonell verkforståelse. Innspillet fra daglig leder ved NoTAM (vedlegg 6 til utredningen) gir en grei illustrasjon av hvordan mange kunstnere arbeider med video på måter som sprenger disse rammene. Det samme er tilfelle for det meste av billedrelatert (og annen) virksomhet ved BEK, og vi opplever at den skisserte modellen for et videoarkiv vil være ute av stand til å fange opp det aller meste av vår virksomhet.

Vi er heller ikke sikre på om modellen tar tilstrekkelig høyde for hvordan videre teknologisk utvikling kan endre hvordan videokunst forstås. Utredningen synes å anta at videokunst har kommet for å bli som kunstnerisk uttrykk, selv om det tekniske mediet fremdeles vil være i utvikling. Videre teknisk utvikling vil sannsynligvis ikke bare lede til bedre billed- og lyd kvalitet, men i vekselvirkning med kunstpraksiser også direkte påvirke mediets immanente uttrykksmuligheter. Vi kan ikke ta for gitt at bevegelige bilder om ti år presenteres som avgrensede flater på skjerm eller projeksjon. Det er uheldig å etablere en arkivordning på en slik måte at den med stor sannsynlighet vil måtte redefinere sin egen virksomhet, inklusiv formålsparagraf, etter bare noen få år, og hvor andre viktige bevaringsbehov innen kunstfeltet fremdeles forblir udekket.

Det ligger kanskje i museumssamlingens natur at det er enklere å forholde seg til kunstpraksiser hvor verkene manifesteres som fysiske objekter. I så fall er det behov for en alternativ organisasjon med ambisjoner om å bli et arkiv for tidsavgrensede og tidsbaserte uttrykk i bred forstand. Mange arbeider vil kanskje ikke være mulig å arkivere overhode, men det kan fremdeles være mulig å samle og bevare god dokumentasjon av prosjektene som tekst, bilde, lyd og video. Det er mange eksempler fra 1950-tallet og fremover på at bevaring av slik dokumentasjon har vært avgjørende for senere kunsthistorisk forståelse.

Arkiv og distribusjon. Innkjøpsordning for videokunst. Finansiering for kunstnere som arbeider med video.

Utredningen anbefaler en todelt arkivstruktur, med et bredt referansearkiv og et selektivt distribusjonsarkiv brukt i aktiv formidling. Vi tror dette er en fornuftig strategi, men hvor referansearkivets potensiale som materiale for forskning kan videreutvikles. Arkivet bør ha en aktiv strategi i forhold til hvordan det tilrettelegges for forskning, uavhengig av om det skjer i regi av organisasjonen selv eller eksterne miljøer.

Spørsmål om eventuell innkjøpsordning for videokunst er vanskelig. Det bunner kanskje i et forsøk på å helle ny vin i gamle skinnsekker. Med overgangen til digitale medier er det ingenting i det fysiske lagringsmediet som tilsier at antall kopier må begrenses. Kunstnerens valg om å begrense opplag av videoarbeider er trolig for en stor del motivert ut fra behovet for å selge videoarbeider tilsvarende til hvordan f.eks. maleri og grafikk omsettes. Manglende innkjøp av videoarbeider til offentlige samlinger indikerer at markedet for salg av videokunst er sterkt begrenset, noe som også antydes i utredningen. Annet sted i rapporten drøftes mulighetene for kompensasjon ved visning, og TONOs forvaltningspraksis i forhold til musikkgjengiving trekkes frem. Utredningen illustrerer slik sett at tiden er overmoden for en grunnleggende debatt om hvordan bildende kunstneres virke skal finansieres.

Offentlig kulturpolitikk synes i stor grad å bygge på en forretningsmodell for billedkunstnere der de finansierer virksomheten ved å produsere arbeider som kan omsettes i et kunstmarked, evt. subsidiert av arbeidsstipender for kortere eller lengre perioder. Dette stemmer i liten grad, både fordi markedet for samtidskunst i Norge er lite og konservativt og fordi mange kunstpraksiser siden 1970-tallet har utviklet seg på måter som er i utakt med denne modellen. Som mange aktører har påpekt den senere tid er det i tillegg et større og større misforhold mellom antall stipender og antall utdannede og yrkesaktive kunstnere.

Det er stort behov for å etablere nye og mer relevante ordninger, og man bør da bl.a. se på hvordan kunstnere innen andre fagfelt finansierer virksomheten sin. Sammenligningen med komponister er relevant i så måte. Komponister kan motta støtte til bestillingsverk, og mottar vederlag ved fremføring. Vederlagene er store nok til at de representerer en reell inntekt. Man kan tenkt seg

tilsvarende ordninger på billedkunstfeltet, der det gis støtte til utvikling av nye arbeider, ikke bare for å dekke rene produksjonskostnader, men også som honorering av arbeidsinnsats. I tillegg bør det innføres ordninger med økonomisk kompensasjon for visning av arbeider, med regulerte satser på lik linje med TONOs praksis. Disse satsene må i så fall ligge på et høyere nivå enn hva er antydes i intervju med Filmform (utredningens vedlegg 5) slik at det innebærer en reell inntekt. Det er et paradoks med nåværende ordninger at dersom en video der musikk inngår vises i en gallerikontekst, så har komponisten krav på TONO-vederlag, mens det ikke eksisterer vederlagsordninger for billedkunstneren. Dette er en debatt som vi håper at vil komme opp i forhold til levekårsundersøkelsen som nå er under utarbeidelse.

For videoarkivet sin del kan innkjøpsordningen bli et tveegget sverd. Det kan være vanskelig å få aksept for at noen kunstners arbeider blir kjøpt inn samtidig som det forventes at andre skal donere arbeidene vederlagsfritt. Innkjøpsordningen kan også forsterke tendensen til at andre samlinger nedprioriterer feltet, og slik lede til en uønsket segmentering av videokunst som egen nisje, avsondret fra den generelle kunstkonteksten. En innkjøpsordning reduserer også fleksibiliteten i samlingen. Kun innkjøpte verk kan inngå i distribusjonsarkivet, i stedet for at referansearkivet kan nyleses fra tid til annen, der forståelsen av feltet er åpen for løpende revurderinger. Endelig kan det være urealistisk å oppnå skisserte årlige innkjøpsbudsjetter på 1 mill., svært få av de offentlige samlingene har årlige innkjøpsordninger i denne størrelsesordenen.

Uansett hvordan anskaffelser gjøres, må arkivet tilstrebe å få rettigheter som går utover kun eierrettigheter til et eksemplar av verkene. For nyere arbeider bør man tilstrebe tilgang til digital informasjon med så god oppløsning og lite komprimering som mulig. For eksempel er en DVD mye hardere komprimert enn DV-formatet som brukes i digital videoredigering, og man bør derfor få kopi av informasjon i DV-format, ikke bare som DVD. Dette gir bedre utgangspunkt for fremtidig komprimering og konvertering til nye formater, slik at arbeidene kan bevares med minst mulig kvalitetsforringelse i forhold til opprinnelig utgave. Arkivet bør også sikre seg rettigheter til å kunne gjøre slik konvertering for å vedlikeholde og konservere arkivet. Endelig bør arkivet i størst mulig grad baserte teknologi på åpne standarder. En av årsakene til at digital informasjon forvitrer fort, er at mye informasjon er lagret i proprietære formater definert og kontrollert av kommersielle soft- og hardwareprodusenter. Produsentene er lite opptatt av «backward compatibility», tvert om kan skifte til nye formater være et virkemiddel for å tvinge kunder til oppgraderinger. I forhold til digitalt media som ofte er komprimert, kan hvert slikt skifte innebære en degradering av kvalitet, i tillegg til at konverteringsprosessen kan bli svært ressurs- og kostnadskrevende.

Løpende oppdatering av kompetanse på disse feltene vil være helt avgjørende for at arkivet skal lykkes i å konservere digitalt lagrede kunstarbeider. Det kan være en utfordring for en frittstående organisasjon å vedlikeholde denne kompetansen alene, og mye å vinne på å være nært knyttet mot annen virksomhet med behov for tilstøtende kompetanse.

Hvordan bør et arkiv organiseres?

Som diskutert tidligere mener vi at etableringen må ha bredere målsetninger enn å være et dedikert videokunstarkiv. I etableringsfasen kan det være riktig å begynne med utvalgte områder, og så ekspandere mot å dekke alle målområder i løpet av et par år. I så fall vil det være naturlig å ta utgangspunkt i samlinger som allerede eksisterer, så som Atelier Nord's videoarkiv og Rickard Borgstrøms arkiv for performance.

Arkivet vil være svært kompetansekrevende, og må knyttes mot en rekke fagmiljøer for å kunne fungere:

- Kompetanse innen samtidskunst generelt, innbefattet elektronisk kunst, video og lydkunst, film, kanskje også scenekunst avhengig av hvor bredt arkivets mandat defineres.
- Kompetanse i forhold til formidling.
- Arkiv- og bibliotekskompetanse, dvs. tilknytning til ABM.
- Tilknytning til forskningsmiljøer.

- Spisskompetanse i forhold til arbeid med digitale billedformat og videoredigering.
- Kompetanse med drifting av avanserte servere og webløsninger for media og mediastreaming.
- Juridisk kompetanse.

Drøfting av lokalisering i utredningen går dessverre lite i dybden, men slår fast at arkivet bør legges til Oslo. Vi tror at det vil være fullt mulig å etablere et arkiv lokalisert ved Kulturhuset USF i Bergen med sterk faglig forankring mot andre aktører, og at et slikt alternativ kan ha sine særlige fortrinn i forhold til den foreslåtte modellen lokalisert ved Filmens Hus.

Alternativ lokalisering på Kulturhuset USF i Bergen

Stiftelsen Kulturhuset USF driver kunst- og kulturarenaen Kulturhuset USF i Bergen. Anlegget inneholder arealer for produksjon og formidling av kunst og kultur. Ingen andre steder i landet finner man et så variert og bredt kunstnermiljø og kunstnerisk opplevelsestilbud under et tak, med 5 scener for musikk, teater, dans og film, 80 atelierer for kunstnere, kontorer og andre lokaler for kulturaktører innen privat og offentlig virksomhet. Ca. 300 personer har sitt daglige virke på den ombygde sardinfabrikken, som favner 180 virksomheter fordelt på alle fagfelt innen kunst- og kultur:

- Musikk - profesjonelle musikere, komponister, øvingslokaler, studiodrift, festivaler, opplæring, management og organisasjoner for regional og internasjonal formidling
- Dans - undervisning og kompetanseutvikling
- Teater - hovedvekt på formidling
- Film - undervisning, rekruttering, kino, organisasjoner, festivaler og alle fagfelt innen profesjonell produksjon av film, reklamefilm, musikkfilm, kortfilm, animasjon, organisasjoner for regional utvikling og formidling m.m.
- Kunst - profesjonelle utøvere og formidlere innen alle kunstsjangere
- Design - profesjonelle virksomheter innen møbeldesign, webdesign, lysdesign, grafisk design og interiørdesign
- Litteratur - profesjonelle forfattere og undervisning på høghskolenivå
- Internasjonalisering - atelierer og leiligheter for gjestende internasjonale kunstnere

Kulturhuset USF inngår i kulturaksen i Bergen, med andre sentrale aktører som BiT Teatergarasjen og Carte Blanche i umiddelbar nærhet.

Vel 20 år etter at USF-bygningen først ble tatt i bruk til kulturformål er det voksende behov for mer plass, og Kulturhuset USF står foran en samlet utvidelse med nye 12 000m² til produksjon og formidling av samtidskunst. Kulturhuset USF har - sammen med kunstmiljøet, private grunneiere og lokale myndigheter - prosjektert nye bygg på nabotomten. Prosjektet har to byggetrinn - USF Domino 1 og USF Domino 2. Første byggetrinn fokuserer på produksjon, internasjonalt samarbeid, forskning og utvikling. Kostnadsrammen her er 45 millioner, av dette er 30 millioner privat finansiering. Resterende 15 millioner finansieres i hovedsak av Bergen Kommune. USF Domino 1 omfatter ca. 4000m² og ønskes ferdigstilt i løpet av 2009. Byggetrinn 2 omfatter 8000m² og gir rom for ytterligere arealer til veksten innen ny kunst og kulturnæringene.

BEK planlegger flytting fra nåværende lokaler i C. Sundsgt. 55 til USF Domino 1. Bakgrunnen er bl.a. ønsket om bedre og mer hensiktsmessige lokaliteter, og troen på at det kan være mye å hente i samlokalisering med mange andre kulturaktører som det vil være naturlig for BEK å samarbeide med.

I tilknytning til bygging av Domino 1 planlegger Kulturhuset USF også frigjøring av lokaler til etablering av et bibliotek og faglig ressurscenter for miljøene ved USF så vel som publikum. I

forhold til biblioteksvirksomheten er Kulturhuset USF i dialog med Bergen Offentlige Bibliotek om å kunne etablere dette som en biblioteksfilial med fokus på kunstrelatert litteratur og media.

I samtaler mellom BEK og Kulturhuset USF har det fort blitt klart at det må være mulig å kombinere idéen om et slikt kunstrelatert bibliotek med et arkiv for relevant kunstvirksomhet, deriblant videokunst. Idéen har vært drøftet med sentrale aktører i Bergen kommune, Bergen Offentlige Bibliotek og Institutt for kulturstudier og kunsthistorie ved Universitetet i Bergen, som alle synes dette kan være en spennende modell å arbeide videre med.

Et arkivsenter ved Kulturhuset USF vil kunne trekke veksler på svært mange relevante fagmiljøer, og bli en samlende ressurs for hele miljøet. Kunstlivet i Bergen er i utgangspunktet preget av utstrakt tverrfaglig tenking og stor vilje til samarbeid på tvers av fagområder. Mange samtidskunstpraksiser har sterke innslag av tverrfaglig tenking, og miljøene ved Kulturhuset USF vil ha særlige forutsetninger for at arkivet kan bygges opp basert på bred, tverrfaglig forståelse.

I forhold til teknisk konservering av digitale media vil kobling til BEK være en betydelig styrke. BEK har tverrfaglig kompetanse i forhold til både lyd og bilde. Med festivalen Píksel som flaggskip har BEK de senere årene satset tungt på åpen, dvs. «open-source», programvare og bruk av åpne standarder for media. BEK har et velutviklet kontaktnett med mange ledende utviklerne av slik programvare på verdensbasis. BEK driver egne web-servere med et rikt utvalg av funksjonaliteter for alt fra intranett, web-hosting og mailinglister til streaming av video og lyd, og har f.eks. hostet websider med mediastreaming for NRKs lyd- og nettkunstprosjekt Digitale fortellinger¹.

I forhold til fysiske fasiliteter vil USF ha mye å tilby et arkiv: Arealer for publikumstilgang som del av kunstrelatert bibliotek i publikumsdelen av anlegget, serverdrift og serverrom samlokalisert med BEK, tilgang til lyd, video og filmstudio, kinosal, USF Visningsrommet, kontorer, møterom og lokaler for større møter og konferanser. Arkivet må etableres i tett samarbeid med ABM-institusjoner som Bergen offentlige Bibliotek. Edvard Grieg arkiv ved Bergen Offentlige Bibliotek og Arne Bjørndals samling ved Griegakademiet, Universitetet i Bergen er eksempler på at det er tradisjon for å drive spesialiserte arkiver ved andre institusjoner i Bergen. Begge steder er arkivene godt ivaretatt, og det er etablert en aktiv forskningsvirksomhet knyttet til samlingene. Erfaringene fra disse samlingene kan være verdifulle i oppbygging av et arkiv rettet mot samtidkunstfeltet.

Et siste viktig argument for hvorfor videoarkivet bør lokaliseres utenfor Oslo, er at arkivet sammen med OCA vil fungere som viktige portaler inn mot kunstfeltet i Norge for utenlandske kuratorer mm. I det perspektivet er det viktig at arkivet utvikler en egen profil, og slik bidrar til en rikere og mer differensiert profilering av kunstfeltet. Mot OCAs kunstnerarkiv har det blitt innvendt at det har et ensidig fokus mot Oslo-baserte kunstnere. Det er ikke sikkert at kunstnerarkivet er den viktigste delen av OCAs virksomhet, men en oppstilling gjort for et år siden (11/8 2006) basert på informasjon fra deres web-sider er forstemmende lesing. Statistikk over hvor kunstnerne i arkivet bor og jobber, fordelte seg da slik:

Oslo: 80, Berlin: 13, New York: 4, Bergen: 4, Paris: 2, Malmö: 2, Aker/Lier: 1, Bærum: 1, Lofoten: 1, London: 1, San Fransisco: 1, Sande: 1, Stavanger: 1, Ullensaker: 1, Vang: 1, Akershus: 0.5, Bogota: 0.5, Glasgow: 0.5, Helsinki: 0.5, Holmestrand: 0.5, København: 0.5, Lyla: 0.5, Stockholm: 0.5, Trondheim: 0.5.²

De senere årene har vi sett konturene av en stadig sterkere gravitasjon og sentralisering mot Oslo. Etablering av arkiv i Bergen kan bli et viktig bidrag til å motvirke denne tendensen, ved å styrke den kunstfaglige diskursen også utenfor Oslo. Bergen kommune har nettopp vedtatt en ambisiøs kunstplan for de neste 10 årene, med bl.a. styrking av viktige felt som kuratering, kunstkritikk og teoretisk refleksjon. Fagmiljøene i Bergen er sterke nok til å kunne løse arkiv-oppgavene på en god måte, og dersom arkivet lokaliseres i Bergen vil det medføre en vesentlig styrking og vitalisering av det teoretiske fundamentet for hele kunstfeltet i regionen, noe som også vil komme den nasjonale

¹ <http://www.nrk.no/ulyd/>

² I oversikten er kunstnere som bor og arbeider to steder registrert med en halv "stemme" hvert sted. Kunstnergrupper er vektet likt med enkeltkunstnere ("en stemme"). Kunstnere som er bosatt eller arbeider mer enn 2 steder er utelatt fra oversikten, det samme er de kunstnere som det ikke er oppgitt hvor bor og arbeider.

kunstdiskursen til gode.

Eventuelt videre arbeid

Dersom den skisserte modellen vurderes som interessant å arbeide videre med, bør det igangsettes et arbeid for konkretisering. BEK og Kulturhuset USF ønsker gjerne å bidra til en slik prosess, med sikte på sammen å være sterkt involvert i etableringen av arkivet.

Mange av de organisasjonsmessige forslagene fra utredningen vil kunne taes med i det videre arbeidet, men det må vurderes hvordan arkivet formelt bør organiseres slik at man sikrer en sterk og fortløpende tilknytning til sentrale samarbeidspartnere, og om autonom stiftelse er den beste modellen. Styret for arkivet bør settes sammen slik at det innehar kompetanse av vesentlig betydning for etableringen av arkivet. Det er ikke sikkert at det optimale styret bare har representanter for samarbeidspartnere eller stiftere. Derimot bør valg av styre være forankret i sentrale organisasjoner, og arkivet som organisasjon bør rapportere til sentrale aktører, i form av representantskapsmøte eller lignende.

Dersom arkivet etableres i Bergen er det viktig at tiltaket fullt ut er finansiert gjennom «friske midler», ettersom hverken BEK eller Kulturhuset USF har rom for å igangsette arkivvirksomhet av dette omfanget innenfor nåværende økonomiske rammer.

Vennlig hilsen

Trond Lossius
daglig leder
Stiftelsen Bergen senter for elektronisk kunst

Aashild Grana (sign.)
Kulturhussjef
Stiftelsen Kulturhuset USF